

Puskás Tivadar és Thomas Alva Edison első (és utolsó?) találkozásának hiteles története

(170 éve született Puskás Tivadar a modernkori média, a műsorszórás megálmodója és első megvalósítója)

Prológus: Sokak állítják, hogy Puskás Tivadar Edison munkatársaként a New York-i Menlo Parkban készítette el az általa kifejlesztett világelső telefonközpontot. Puskás halálának, illetve a világelső Telefonhírmondó budapesti üzembe helyezésének *(a kettő között csak egy hónap a különbség)* 100. évfordulóján, 1993. tavaszán több cikk, és egy könyv is megjelent az Antenna Hungária gondozásában „Telefonhírmondó” címmel. Ezt a tetszetős kivitellű 179. oldalas zsebkönyvecske Pap János: Puskás Tivadar *(Egy nagy magyar feltaláló életregénye)* Budapest, 1960 alapmű subsetjének *(kivonatának)* tekinthető. Semmi újdonság, önálló kutatási eredmény, de még **új** ábra vagy fotó sincs benne. Egyetlen pozitívuma, hogy néhány 100 példányban angol és német nyelven is megjelent. Az akkor Andrássy út 3-ban található Postai és Távközlési Múzeum munkatársai egy kísérő levéllel elküldték az angol nyelvű könyvet és az összes birtokukban lévő Puskás-Edison dokumentum másolatát a „Thomas A. Edison Papers” projektnek New Jersey-be. Az amerikai levéltárosok, szerkesztők nagyon megörültek az anyagnak. Igen alaposan átnézték és 1994. márciusában egy hosszú, 7 mellékletet is tartalmazó levélben válaszoltak. Ennek a levélnek eredeti angol változatát, és hiteles magyar fordítását, mely a Posta Múzeum levéltári gyűjteményébe került én is elolvastam. Ezek után Edward H. Johnson és Uriah Painter néhány levélváltása, valamint Charles Batchelor *(Edison „személyi titkára”)* naplója alapján fény derül Puskás és Edison, Puskás és a telefonközpont **valódi** kapcsolatára. A továbbiakban ezen tényként is elfogadott dokumentumra hivatkozva röviden összegzem az eddigi „európai urbánus legendák” cáfolatát. *(Máig nem értem, hogy az elmúlt 20 évben a múzeum munkatársai közül, ezt miért nem tette meg senki? Illetve értem: az ezredforduló előtt nem illett a bálványokat döntögetni, utána pedig már a Saxlehner palota elköttyavetyélése miatt saját létért kellett küzdenie a Múzeumnak.)*

Nézzük a dokumentumokat

Mivel Edisonnak 1093 bejegyzett szabadalma volt az Amerikai Egyesült Államokban, a rengeteg per megelőzése céljából Edison Batchelor nélkül üzleti ügyekben senkivel sem ült le egyeztetni. A titkár úr minden „tárgyalásról” naplót vezetett, melyet hitelesnek kell elfogadnunk, hiszen ezt vitték mindig a bíróságra is. Batchelor naplója alapján, Puskás 1877. december 13-án ellátogatott a Menlo Parkba Edisonhoz. Ez volt első találkozásuk. Ezt megerősíti Johnson levele is, melyet Painternek írt. *(Johnson volt abban az időszakban Edison kedvence. Például Ő jelentette be a „világnak”, hogy elkészült a fonográf 1877. novemberében.)* Annyira nem ismerte senki Puskást, hogy nem tudták a nevét sem leírni, valamint Edison és Johnson együtt mentek el a U. S. Rolling Stock társaság vezetőjéhez referenciáért. Az illető kijelentette, hogy Puskással kb. két éve dolgozik együtt és egy minden szempontból *(emberileg és anyagilag is)* megbízható úriember.

Fentiekből következik, hogy 1877. december előtt Puskás **nem** találkozott Edisonval, 1874-1877 között pedig **nem** dolgozott a Menlo Parkban. Ezen időpont előtt **nem** volt üzletei kapcsolatban Edisonval, így 1877 nyarán **nem** dolgozhatott Edison megbízásából Londonban, sőt nem is lehetett ott, hiszen a Rolling Stocknál munkálkodott.

Lépünk tovább Johnson levele alapján. 1877. december 17-én, tehát 4 nappal az első találkozás után Edison és Puskás aláírt egy megállapodást. Az ilyen gyors döntés nem volt jellemző Edisonra. Mi lehetett az oka? Nézzük először a szerződést: Puskás kifizeti a telefonközpont és a fonográf szabadalmainak európai bejegyzéséhez szükséges költségeket, majd értékesíti ezen szabadalmi jogokat. A hasznot harmadolják. Edisoné a 2/3-ad, Puskásé az 1/3-ad. Tehát Edison látta, hogy Puskás gazdag ember. Nem Edisontól kér pénzt, hanem a sajátját, vagy befektető társai pénzét jött fialtatni. Puskás megnyilvánulásából látszott, hogy tudományosan is kiválóan felkészült, ért a fonográf és a telefon technológiájához is. Olyan, aki képes más befektetőket is meggyőzni a találmányokban rejlő lehetőségekről. Edison nem feltalálót, munkatársat, hanem kiváló empatikus készséggel megáldott európai üzlettársat látott Puskásban. *(És nem is csalódott benne.)*

Nézzük Johnson leveléből, hogy mindezt mivel érte el:

1. Puskás kocsival jött *(ahelyett, hogy egyszerűen menetjegyet váltott volna)*
2. Hosszú, költséges táviratot küldött az óceán túloldalára egy grófnőnek *(vagyis a feleségének, gróf Vetter von der Lillie Zsófiának, aki ekkor már a 6 hónapos, Philadelphiában született May-el Franciaországban élt.)* Edison, Johnson és Batchelor is úgy gondolta *(a napló bejegyzése erről árulkodik)*, hogy egy grófnőnek a férje is csak gróf lehet. *(Na, ebben tévedtek. Puskás csak egy Mária Thereziától 1744-ben kapott nemes volt, ditrói előnévvel.)*
3. Puskás a távirat tetemes költségeinek kiegyenlítésére a zsebéből nagy köteg pénzt vett elő és bőséges „borravalót” adott. *(Gazdag világtól benyomását keltette.)*
4. Az első látogatás óta beszerzett referenciák Puskás eddigi megbízhatóságáról, pénzügyi háttéréről kiválóak voltak. *(Arról, hogy ehhez a sok pénzhez hogyan jutott hozzá Puskás máig sincs információnk.)*

Puskás, Batchelor naplója szerint 1878. január 22-én látogatta meg utoljára a Menlo Parkban Edisont és munkatársait. Elbúcsúzni jött, mivel január 24-én indult a hajója Cherbourgba.

Összegezve: Puskást nem a Menlo Parkba végzett munka tette „képzett elektrotechnikussá”. *(A leírtakon kívül nem szerepel sem a látogatói íveken, sem a bérlistákon, sem a peres ügyek vallomásaiban.)* Máig nem tudjuk, hogy hol tanulta ki a „szakmát”. Lehet, hogy felvetette a telefonközpont gondolatát már évekkal előbb, de ezt nem közölhette sem Edisonval, sem munkatársaival, hiszen nem is találkozott velük. *(Sőt Fodor István azon állítása is hamis, hogy Ő Edison munkatársa volt, hiszen csak 1911-ben találkoztak először Magyarországon.)*

Érdeemes megjegyezni, hogy amikor Puskás éppen hajózott Európa felé 1878. januárjában a connecticuti New Hawenban megnyitották az első nyilvános *(kereskedelmi)* telefonközpontot. *(Ha ehhez bármi köze lett volna Puskásnak, volt annyira exhibicionista, hogy „villog” egy kicsit a dicsőségben.)*

A következő évek történései ismertek. Több száz levél, távirat, szerződés, számla van az Edison gyűjtemény és a budapesti Posta Múzeum birtokában eredeti, illetve másolt példányban. *(Sajnos, amikor 1946-ban Puskás legkisebb lányát Theodórárt, a Magyar Rádió munkatársát kiküldték Bécsbe sok eredeti dokumentumot magával vitt, majd „elfelejtett” visszajönni. Ezen anyag sorsa jelenleg ismeretlen.)*

A párizsi Avenue de Opera 45-ben bérelt palotájában megnyitott irodájából árulta Puskás a telefon és fonográf szabadalmakat. Így hamarosan Európa szinte minden fővárosában, majd nagyobb városába létesült telefonközpont. *(Budapesten 1881. május 1-jén „nyitották meg”.)* Mivel a jogokat Puskás árulta, mindenki természetes módon meg volt győződve, hogy saját jogait árulja, tehát Ő a feltaláló, a szabadalmilag bejegyzett. *(Nem pedig az amerikai Charles E. Scribner)* Ez az oka annak, hogy Európában, különösen Németországban mindenki Puskást tekinti a telefonközpont atyjának. Ha ezt úgy értelmezzük, hogy *(Amerikán kívül)* Ő volt az egyetlen elterjesztője, akkor még igaz is. Nélküle nem lett volna ilyen hamar telefon Európában!

Epilógus: Puskás majd 1893-ban a világ 17 országában szabadalmaztatja a „Telefonhírmondót,” amely valóban az **Ő találmánya**. Az már egy másik történet, hogy **csak** Budapesten valósították meg, és itteni üzembehelyezéséhez is **csak szóbeli** engedélye volt, melyet azonban öccse Albert **nem „örökölt”**. A főként grófokból álló részvénytársaság pedig nem befektetni, hanem csak kivenni akart a „beszélő újságból”. A fejlesztések elmaradtak. A világ első műsorszóró kísérlete nem tette világhírűvé Puskás Tivadart, annak ellenére, hogy közel 30 évvel megelőzte korát.

Végezetül csak egy adalék: A Puskással egy idős és szintén Párizsban „befutott” Munkácsy Mihály méltán világhírű magyar festő. Hogy mindehhez honfitársának, anno Párizsban Puskás adta az anyagiakat, mely manapság már senkit sem érdekel.

A tanulságok levonását pedig...? Mindenki végezze el önmaga!

Budapest, 2014. szeptember 17. *(Puskás Tivadar 170. születésnapján.)*

dr. Horváth László Ferenc